Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra Banja Luka

NOVI SVIJET U POKRETU (III)

Doktrina kreativne modernosti

"Ako čovjek nema osjećanja da čvrsto upravlja sa svojom egzistencijom i nema povjerenja da svijet može učiniti boljim, budućnost postaje neprivlačna." (Lars Fr. H. Svendsen).

Danas autoritarni populizam stvara opću kulturu straha u kojoj homo sapiens gubi povjerenje da može učiniti svijet boljim i sigurnijim, čineći time budućnost čovječanstva neprivlačnom. Ovaj period velikog političkog i moralnog haosa zahtijeva novu ekonomsku, političku i etičku strukturu svijeta i novu svijest homo sapiensa o neophodnosti zajedničkog života i potrebi eliminacije opće kulture straha koja podriva kulturu međusobnog povjerenja među ljudima, što vodi društvu u kojem ljudski život postaje besmislen.

Kreativna i razorna moć neoliberalizma

Jedna od egzistencijalnih prijetnji dolazećoj novoj kulturi globalizacije baziranoj na strategiji "kreativne privlačnosti" u narednom periodu mogla bi biti široka inklinacija ka **autoritarnom populističkom modelu javne politike.** Politika autoritarnog populizma mogla bi obesmisliti stvaranje transparentne i odgovorne vlasti koja bi mogla uspješno kordinirati novu strukturu promjena koje su na vidiku. Kako autoritarni populistički model javne politike vodi izostanku svake odgovornosti države, teško je predvidjeti u kojem pravcu bi se kretalo čovječanstvo u narednom periodu u koliko bi autoritarni režimi dobili značajniji utjecaj u međunarodnoj politici.

Gdje se nalaze uzroci autoritarnog populizma, kakav je njegov utjecaj na globalizaciju, na upravljanje društvom, na odgovornost države, na odnos prema manjinskim grupama i prema pravima čovjeka, pitanja su koja danas absorbiraju pažnju brojnih istraživača i praktičara u ekonomskim, političkim, psihološkim i antropološkim studijama.

Sve do kraja 20 stoljeća liberalna demokracija nije imala alternativu. Rušenjem berlinskog zida, kolaps Sovjetskog Saveza i izrastanje Rusije u relativno otvorenu zemlju, političke promjene u Kini, koje su sve više primicale ovu veliku zemlju ka ekonomskom neoliberalnom svijetu, pojava obrazovane i prosperitetne srednje klase u mnogim perifernim zemljama, ekonomska i politička integracija evropskih zemalja, bile su promjene koje su označile definitivni trijumf neoliberalne demokracije krajem 20 stoljeća.

Neoliberalna ekonomija proširila je mogućnosti za izvoznike, multinacionalne korporacije, investitore i međunarodne banke, kao i za menadžerske i profesionalne klase koji su mogli iskoristiti veća tržišta. Ali neoliberalna globalizacija je potakla i unutarnje nejednakosti i rascjepe. Izazvala je višestruke unutarnje sukobe između kapitala i radne snage, kvalificiranih i nekvalificiranih radnika, poslodavaca i zaposlenika, globalno mobilnih profesionalaca i lokalnih proizvođača, industrija, regija s komparativnim prednostima, gradova i sela, kozmopolitskih i lokalnih elita i običnih ljudi. Premda je neoliberalna globalizacija otvorila brojne mogućnosti razvijenim i nerazvijenim nacijama ona je proizvela i brojne ekonomske poteškoće i nelagode što je sve češće dovodilo do velikih društvenih turbulencija početkom 21 stoljeća, što je definitivno otvorilo put stvaranja i jačanja autoritarnog populizma.

Uvođenjem novih tehnologija u proizvodne procese, stvaranje globalne privrede i globalnog tržišta i rast razlika u životnom standardu ljudi, sve izraženije se stvarala potreba za novim oblikom distributivne pravde i korektnosti (poštenja) u preraspodjeli društvenog bogatstva u odnosima kako između država tako i između zajednica, grupa i pojedinaca. Prenošenje u nadležnost važnih pitanja u ekonomskoj, monetarnoj i regulatornoj politici na institucije koje su van nadzora javnosti, pitanje distributivne pravde ostaje van kontrole javnosti. To izaziva ekonomsku i političku anksioznost pojedinca i grupe, što stvara političke konflikte, podstiče nacionalizam i ekstremizam s različitim oblicima, intenzitetima i efektima djelovanja.

Globalni sukob između povjerilaca i dužnika

Ove promjene na početku 21 stoljeća donose snažan uspon populističke retorike koja na prvi pogled izrasta iz nezadovoljstva, otpora i nepovjerenja marginaliziranih i prezaduženih masa stanovništva prema vladajućim elitama i državnim institucijama kojima nedostaje sposobnost i interes razriješiti sve ove poteškoće, posebno promjeniti prirodu odnosa između povjerilaca i dužnika. Dužnici ne mogu platiti dug kojim su preopterećeni, ali oni imaju pravo glasa. U ovoj prirodi odnosa između dužnika i povjerilaca, odnosi između tradicionalnih stranaka lijevog i desnog centra, postaju zamagljeni jer ih dužnici (glasači) identificiraju kao političke sponzore onih koji traže otplatu dugova u prilično nejednakom i ne-fer sistemu. Stvaraju se populističke anti-kreditorske i pro-dužničke koalicije s pravom političkog glasa, što čini populističke pokrete samim centrom političkih zbivanja početkom 21 stoljeća.

Nezainteresiranost ili nemoć vlada i vladajućih elita da definitivno pronađu izlaz iz depresivne ekonomske stvarnosti, da uspostave efektan mehanizam zaustavljanja kriminalne korupcije, koja sve više zahvata i najviše institucije vlasti, da smanji nezaposlenost, da zaustavi imigrantski talas i da onemogući dalji rast razlika između bogatih i siromašnih, učinit će glavno pogonsko gorivo za populističke grupe koje danas nošene idejama autoritarnog populizma kreiraju novu političku scenu u međunarodnim odnosima.

Od populističke retorike ka nacionalističkoj ideologiji

U tom novom socijalnom i političkom okruženju sve izraženije se traže društvene promjene sa novom političkom snagom i političkim liderima. U agresivnim populističkim retorikama autoritarni populizam pretača se polako u društvenu moć u demokratskim parlamentarnim izborima. Početkom 21 stoljeća političke partije sa snažnom populističkom podrškom dominirale su na političkoj sceni u Grčkoj (Anel u koaliciji sa Sirizom), Mađarskoj (Viktor Orban – Fidesz), Italiji (*Mateo Salvini iz Lige i Luiđi Dimaja iz Pet zvezdica)* , Poljskoj ("Pravo i pravda" Jaroslav Kačinjski), dok u Finskoj (Finns Party), Švedskoj (Swedish Democrats), Norveškoj (Norway's populist Progress Party), Njemačkoj (Alternativa za Njemačku, AfG)... i drugim brojnim evropskim demokratskim zemljama ovi pokreti inkliniraju ka ulasku u Parlament s mogućnošću da utiču na zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast. U Jugo-istočnoj Aziji, Turskoj, Rusiji, Kini, u nekim zemljama Latinske Amerike i u većine Islamskih zemalja, sve vidljiviji su autoritarni populistički režimi koji daju veliki impuls konzervativnom nacionalizmu, patriotizmu i krajnje desničarskim političkim vladama, sa kojima sve otvorenije imaju pretenziju graditi novi globalni politički i ideološki (?) blok.

Nedzad Basic, DIE DOKTRIN DER SCHOPFERISCHEN MODERNITAT, Verlag Unser Wissen, Berlin (2023)